

Horváth Andrea
Horváth Levente Attila

TÖRTÉNELEM

Az emberiség története a középkorig

5

Horváth Andrea
Horváth Levente Attila

TÖRTÉNELEM

Az emberiség története a középkorig

5

TARTÓS TANKÖNYV
Mozaik Kiadó – Szeged, 2019

Hogyan tanuljuk a történelmet?

A régmúlt világába pillanthatsz be ezzel a tankönyvvel: megismerheted az emberiség történetének kezdeteit, fontos eseményeit, a régi korok emberének életét. Mivel a történelem számodra új tantárgy, szeretnénk ellátni téged néhány hasznos tanáccsal. A kötet végén pedig egy időrendi táblázatot állítottunk össze, hogy ne csak a tankönyvben, hanem időben (és térben) is könnyen tájékozódj. Néhány kifejezésnél * jelet találsz. Ez azt jelenti, hogy magyarázatukat elolvashatod a kislexikonban. Ha a képekről szeretnél többet megtudni, lapozd fel a képjegyzéket!

Mielőtt a tankönyvet a kezedbe veszed:

- Készíts időtervet, hogy melyik tárgyat mikor fogod tanulni, és mennyi időt fordítasz rá! Mindez azért jó, mert így nem csúszol ki az időből.
- Legjobb, ha aznap tanulsz meg a leckét, amikor az órátkor volt. Ekkor ugyanis még élelkebben emlékszel az órai magyarázatokra. Ezért a következő óra előtt napon elég lesz csak átismételned a tanultakat.
- Tanulás előtt szüntess meg minden olyan zavaró tényezőt, amely elvonhatja a figyelmedet! Például kapcsold ki a televíziót, a rádiót!

Hogyan tanuld meg az új leckét?

- Először nyisd ki a tankönyvedet a tanulandó anyagnál, és az atlaszodat a megfelelő térképnél! Az alcímek, a képek és a térkép segítségével emlékezz vissza, milyen érdekességeket hallottál a tanórán!
- Olvasd el figyelmesen az első szövegrészt! Keresd meg a hozzá tartozó térképet, képeket, ábrákat! Értelmezd azokat a szöveggel együtt! Ha már mindent megértettél, olvasd újra ezt a részt! Folytasd a tanulást hasonló módon a többi szöveggel!
- Ha végigértél a leckén, olvasd össze a vastagon szedett szövegeket! Ezekből ugyanis értelmes mondatokat kapsz, melyek a lecke vázát adják. E kiemelések alapján készíts vázlatot a füzetedbe!
- Tegyél fel kérdéseket magadnak az egyes szövegrészekhez (például Kikről szól? Mi történt?!)!

Ellenőrizd a tudásod!

- Csukd be a füzetet, és mondd vissza a vázlatot!
- Válaszolj a lecke végén található ellenőrző kérdésekre!
- Végül mondd fel magadnak vagy szüleidnek az egész leckét!

A bevezető kérdések ráhangolnak a témára.

A térképeket figyelve mindig tudod, hol történnek az események.

114. A népesség a középkorban

Milyen eseményhez kapcsolódik az ókor kezdete, illetve vége?
 * Magyarázd meg, hogy mi segítette elő a népesség növekedését az ókorban!

A KÖZÉPKOR IDŐTARTÁRAI

Az ókort követő történelmi korok a középkor. Középkornak nevezik azt a korszakot, amely a Nyugatrómai Birodalom bukásával, 476-tal kezdődik, és Amerika felfedezésével, 1492-vel ér véget.

EURÓPA ÉS LAKÓI

A középkori Európa népességéről nincsenek pontos adatok. Ekkor ugyanis még nem tartottak népszámlálásokat.

Honnan gondolhatjuk mégis, hogy mekkora lehetett a lakosság? Az utalásoknak tudnia kellett, hogy hány család fizet adót, a birtokoknak pedig azt, hogy mennyi földje van, és azon hányan éltek. A városalkutait is számlon tartották. Ezekből az adatokból következtetünk egy-egy korszakra, illetve Európa népességére. Persze nagy a bizonytalanság. Csak feltehetőleg lehet, hogy egy családban hányan éltek, hogy mekkora lehetett az emberek átlagos életkora, és hogy mennyivel nőtt évente a lakosság száma.

A népesség száma folyamatosan változott. Ennek több oka is lehetett. Ha több életimert termelték meg, akkor növekedett a lakosság száma. A mezőgazdasági termelés úgy fejlődhetett, hogy új eszközök jelentek meg, vagy bővült a megművelt földterület. A kedvező időjárás is elősegítette, hogy nagyobb legyen a termés. Ha az egészségügyi viszonyok javultak, akkor is gyarapodhatott a népesség.

A népesség fogyását leginkább három dolog okozhatta: a háborúk, a járványok és az éhínség.

114.2. Az európai népesség alakulása Kr. e. 400-tól Kr. e. 1700-ig (becsült adatok). Olvasd el a grafikonot, hogy melyik időszakban csökken a népesség, melyikben nő. Olvasd el a grafikonot, hogy melyik időszakban csökken a népesség, melyikben nő.

Évszázad	Lakosság (millió)
400	20
500	25
600	28
700	30
800	31
900	32
1000	33
1100	34
1200	35
1300	36
1400	37
1500	38
1600	39
1700	40

115. A középkorban mindhárom rendszeresen szedte először. Gyakran egyszerre pusztítottak a háborúk és a nyomokban járó fertőző betegségek, főképpen a pestis. A rossz természeti évek után a betegségek is könnyebben támadták meg az éhezéstől legyengült szervezetet.

„A FEKETE HALÁL”

A középkorban rejtélyes betegség jelent meg Európában: a pestis. A járvány több alkalommal is pusztított a földünkön. Felfedezték terjedés módját, akik megkapták, azok közül kevesen éltek túl. A pestis kiütötte a jelet az életről, hogy a megfertőződött emberek fekete duzzanatok alakultak ki. Innen ered a betegség „fekete halál” elnevezése is.

A pestis egyfajta baktérium okozta, amely a levegőben terjedt, az állatoktól is átterjedhetett. Amelyik házból pedig az évek betegeit találtak, azt lakatait lezárta 40 napra összes lakójával együtt.

Az alábbi forrás az 1352-es éhínségről szól. Figyeld meg, milyen okokra vezet vissza a szerző az éhínséget? Hogyan próbálják az emberek segíteni magukat?

„A következő évben az egész földkerekségen éhínség támadt, és csaknem az egész emberi nemesség pusztulásra jutott. Ugyanis az időjárás annyira változatos volt, hogy sem vetés, sem aratás nem volt alkalmas arra, pláne a felhőszakadás miatt. Az emberek egymás kezét szorították, hogy az emberi gonoszok elkerüljék a hamisítást: az alacsony árakat miatt a föld a szegények kezébe került, így a gazdagok egy része megpróbálta alkalmat barátkozni sem lehetett találni. Annyit idején víz volt a gazok szomszédságában, egész felületük elágya. Ezenkívül, minde a vadállatok az szomszékait is mind megrettent az emberek, a leggyengébbeknél halálra emelkedett a halál megrettent. Mindkét oldal, hogy a halál okosságát, ezért gyökereket és vízvezetkeket rágott, de hasznát, mert az életről beszélt hátrahagyta csak akkor lehet elérhető, ha a szegények.”

**1. Mely eseményekhez kötik a középkor elejét és végét?
 2. Honnan tudunk következtetni a középkori népesség nagyságára? Miért nem pontosak az adatok?
 3. Sorold fel, hogy milyen okai lehetnek a népesség növekedésének és fogyásának a középkorban!
 4. Melyek az okai a középkorban élők és halálának a nagy pestisjárvány? Milyen a járványról az utolsó rész!**

A tananyag megértését, feldolgozását fotók, ábrák és rajzok is segítik.

A leckék szövegét érdekességek színesítik.

A leckelet ellenőrző kérdések és játékos feladatok zárják.

Itt mindig egy rövid olvasmányos rész található, ami a leggyakrabban forrásszöveg.

6.1. A híreket, információkat ma már sokféle eszköz segítségével tudhatjuk meg. Sorolj fel közülük néhányat!

6.2. Tárgyi forrás: egy régi váza

6.3. Írott forrás: egy több száz évvel ezelőtti, kézzel írt és festett könyv

6.4. A hagyomány mint forrás (jobbra). A képen látható ruhadarabok közül melyek azok, melyeket a hétköznapi életben ma már nem használunk?

1 A történelem forrásai

- Honnan szerezhetsz tudomást arról, hogy milyen események zajlanak körülötted és a világban?
- Honnan szerezhették ismereteiket a régi korok emberei?

A CSOKIPAPÍR REJTÉLYE

Képzeld el, hogy néhány ezer évet előreugrunk az időben! Ha a mai korrunkról csupán egyetlen csokipapír maradt volna meg, a jövő tudósai nagy gonddal vizsgálgatnák. Megnéznék, hogy milyen anyagból van, felíratai milyen nyelven íródtak. Ebből megállapítanák, melyik országban gyártották, hol árusították. Megtudnák azt is, hogy milyen mértékegységet használunk, hiszen a csoki tömege is szerepel a papíron. A csoki összetételét elolvasva következtetnének arra, hogy milyen növények teremnek napjainkban (pl. mogoró, mazsolaszőlő).

Nekünk eszünkbe sem jut, mennyi ismeretet nyújthat egy ilyen kis papír. A történelem kutatói viszont sok-sok csokipapírnak megfelelő mozaikot raknak össze ahhoz, hogy megismerhessék a múltat.

Ahogy visszafelé haladunk az időben, egyre kevesebb segítséget kapunk az adott időszak megismeréséhez. A régmúlt történéseit talán soha nem ismerhetjük meg teljesen, bármennyire is törekszünk erre. Ezért nem mondhatjuk biztosan egy eseményről, hogy így vagy úgy történt, hanem csak azt, hogy így történhetett.

A TÖRTÉNELMI FORRÁSOK

A forrás szó földből vagy sziklából feltörő vizet jelent. De jelentheti valaminek a kezdetét, eredetét is. **Történelmi forrásoknak azokat a dolgokat nevezzük, amelyek adatokat, ismereteket hordoznak.** Míg a forrásból hűs víz tör elő, a történelem forrásaiból ismeretek. Azokra a korokra vonatkoznak, amelyeknek nem voltunk szemtanúi.

A történelmi forrásokat két csoportra oszthatjuk: íratlan és írott forrásokra.

Az íratlan források közé a tárgyak és a hagyományok tartoznak. A legrégebbi korokból csak tárgyak maradtak ránk: kőeszközök, cserépedények, lakóházak nyomai, ékszerek, barlangfestmények. A régi hagyományok tovább élnek a népszokásokban. Karácsonykor például fenyőfát díszítünk fel.

Az írott forrásokból sok érdekes történetet ismerhetünk meg.

AKIK A FORRÁSOKBÓL MERÍTENEK

A történelem fontos eseményeivel, a gazdaság változásaival, a híres személyek életével a **történész** foglalkozik. Ő **írott forrásokat vizsgál**: leveleket, régi történetírók munkáit, gazdasági feljegyzéseket.

A történész munkáját azonban nehezíti, hogy a nyelvek az idők során sokat változtak. Honfoglaló őseink nem tudnák értelmezni például az autót, iskolát, televíziót, telefon szavainkat, de valószínűleg mi is nehezen értenénk meg őket. Ekkor segíthetnek a **nyelvészek**. Ők a **nyelv változásait kutatják**.

Az emberi élet fontos eseményeihez kapcsolódó szokások az idők folyamán változtak ugyan, de sok mindent megőriztek az elmúlt korokból. Ezeket a megőrzött szokásokat gyűjti a **néprajzkutató**.

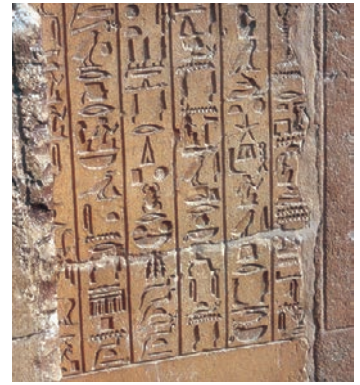
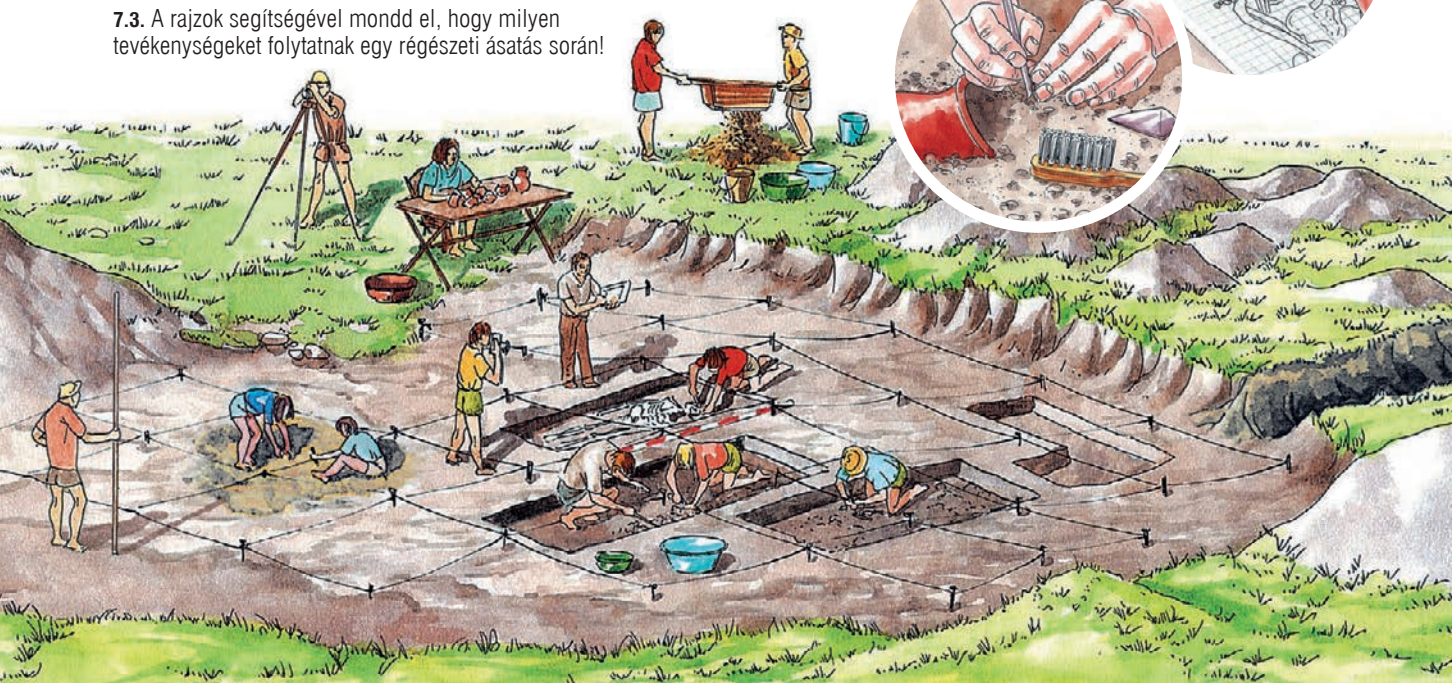
A történelem tárgyi forrásaival a **régészek** foglalkoznak.

A RÉGÉSZEK MUNKÁJA

A régészek munkájáról sokan gondolják, hogy izgalmas kincskereső szakma. Pedig egy régész számára nem az a kincs, ami egy hétköznapi embernek. Gyakran többet ér egy ritka, különlegesen díszített cserépdarab, mint bármilyen aranyból, ezüsből készült tárgy. **A föld mélye sok ilyen értéket őriz. Ezeket leleteknek nevezzük.**

A régész munkáját négy szakaszra bonthatjuk. **Először azt a területet keresi meg, ahol a leletek rejtőznek.** Ehhez segítség, hogy a föld felszíne sok mindent elárul. Más a színe az egyszer már megbolygatott földnek,

7.3. A rajzok segítségével mondd el, hogy milyen tevékenységeket folytatnak egy régészeti ásatás során!

7.1. Az egyiptomiak képirásának jelei

7.2. Egyes ma élő népek életmódja segít megérteni elődeink mindennapjait

8.1. Munkában a régész. Szerinted mit tár fel éppen?

8.2. Múzeumi kiállítás. Milyen kiállításon jártatok már?

A régész nem magának keresi a „kincseket”, hanem mindannyiunknak. A földben található értékek hazánkban a magyar államot illetik. Ha bárki régészeti leltre bukkan, értesítenie kell egy múzeumot. Erre azért van szükség, mert a szakszerű feltárást csak a régészek tudják elvégezni.

mint a körülötte lévő területnek. Itt szétszórta apró kő-, cserép- vagy csontdarabok lehetnek. A régész azt is tudja, hogy az egyes korokban hol telepedett meg az ember. Ezért például folyóparton vagy magaslaton kezdi meg a kutatást.

A második lépés a feltárás. Ilyenkor a megfelelő területen ásva lebontják a felesleges felszínt. A leleteket a kibontásuk után a helyükön hagyják mindaddig, amíg fénykép, pontos rajz, feljegyzés nem készül rólok.

A harmadik szakasz a feldolgozás. Ekkor kapják kézhez a leleteket a „tárgyak doktorai”, a restaurátorok*. Ők megtisztítják és összeillesztik a darabokat. Ha szükséges, ki is egészítik azokat. **Az előkerült emberi csontokat az antropológusok* vizsgálják meg.** Különböző vizsgálatokkal, mérésekkel megállapíthatják az elhunyt korát, természetét, betegségeit, de akár a halál okát is.

Végül a múzeumok* kiállításain bemutatják az érdeklődőknek a feltárt leleteket.

A történészek sokszor találkoznak csalafinta problémákkal. Például a középkorban gyakran hamisítottak olyan korábbi okleveleket, amelyek földbirtokok adományozásáról szóltak. Ha a történész ilyen talál, nagyon alaposan meg kell vizsgálnia az iratot. A hamisítót ugyanis sok minden elárulhatja: például ha olyan írószert és „papírt” használt, amely az eredeti oklevél keletkezésekor nem is létezett.

Előfordulhat, hogy két feljegyzés szól ugyanarról az eseményről, de a tartalma nem ugyanaz. Ilyenkor a történész összehasonlítja a két szöveget. Megvizsgálja, hogy ismerték-e egymás munkáját az írók, esetleg másolták-e egymás szövegét. Ezt könnyű megállapítani, mert ilyenkor ugyanazokat a szavakat, mondatokat használja a másoló, de gyakran kisebb hibákat is vét. Azaz pont úgy csinálja, mint az a lusta diák, aki a házi feladatot a társáról írja le!

1. Nevezd meg, hogy a történelmi források melyik csoportjába tartoznak a következők: egy régi kard, a lakodalmi szokások, egy vár, egy régi könyv, egy sírkő felirata!
2. A források melyik csoportjába sorolnál egy különösen szép cserépedényt, amelyre egy nevet karcoltak?
3. Nevez meg néhány olyan tárgyi forrást, amely több száz év múlva sokat elárulna a mai életedről!
4. Melyik foglalkozást választanád szívesen a szövegben említettek közül? Választásodat indokold is néhány mondatban!
5. Gyűjtsd össze, hogy a családotban milyen szokások kapcsolódnak a karácsonyhoz és a húsvéhoz!

AZ ÓKORI KELET

Az emberiség következő történelmi korszakába lépünk most át: az ókorba. A társadalom, az életmód nagy változásokon ment keresztül, például városok jöttek létre, megszületett az írás, a gyermekek ekkortól kezdtek iskolába járni.

Az őskorhoz képest fejlett ókori társadalmak Európától keletre a nagy folyamok mentén alakultak ki. Ezt a területet nevezzük ókori Keletnek.

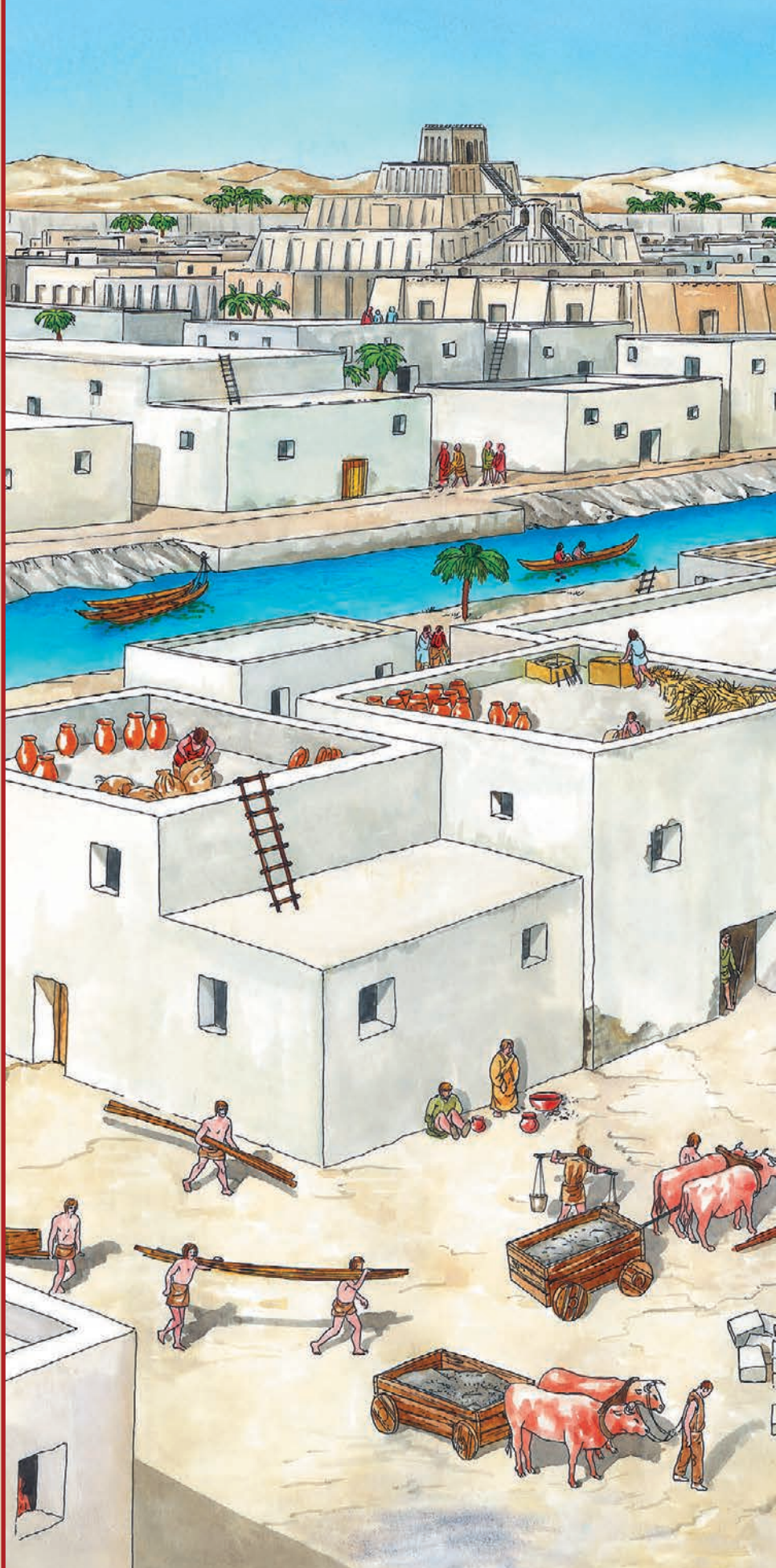
Persze voltak olyan részei is a Földnek, ahol nem következtek be jelentős változások, az ott élők továbbra is úgy éltek, ahogy az őskor embere.

 A rajzon a korszak egyik legjelentősebb városát, Urt láthatod. A kép alapján mondd el, mivel foglalkoztak a város lakói!

 Figyeld meg, milyen közlekedési és szállítóeszközöket használtak!

 Milyen anyagokból építették házaikat?

 Figyeld meg, mire használták a házak lapos tetejét!

6 Mezopotámia

- Olvasd le a térképről, hogyan nevezzük Mezopotámia két nagy folyóját!
- Lapozz vissza a 18. oldal térképéhez! Hol alakult ki az élelemtermelés?

28.1. Mezopotámia térképe. Olvasd le a térképen szereplő városok nevét!

GILGAMES, A SUMER KIRÁLY

A **Mezopotámia** szó folyóközt jelent. Ezt a nevet a görögök adták a **Tigris és az Eufrátesz folyók vidékének**. A több oldalára szétágazó folyók lehetővé tették az öntözéses földművelés kialakulását. A **sumer nép** építette itt az első városokat. Az **egyik** város, Uruk **királya volt Gilgames**.

A **monda szerint ő építtetett először falakat a városa köré**. A hatalmas erejű hős legyőzte az égi bikát, pedig annak dobantása alatt beszakadt a föld. Majd elindult, hogy megszerezze a halhatatlanságot. Nem állta ki azonban a próbát, hogy hét napig nem alszik. A tenger mélyéről mégis felhozta az élet fűvét, ám nem vigyázott rá, és egy kígyó lenyelte azt. Gilgamesnek így nem sikerült elnyernie az örök életet.

VÁROS, ÁLLAM, BIRODALOM

Kr. e. 3000 táján a történelem új korszaka kezdődött: az ókor. Az ókori Kelet nagy folyamai mentén **ekkor alakult ki az öntözéses földművelés**. Az itt élők hatalmas épületeket emeltek, náluk jelent meg először az írás.

Az újkőkori falvak helyébe városok, államok és birodalmak léptek. Az első **városok fallal körülvett települések** voltak. Ezek nagy központi épületek (templom, királyi palota) körül jöttek létre.

Az állam egy adott terület népességének életét irányító szervezet. Az ókorban élén az uralkodó állt. Mellette a hadvezérek és a papok irányították az emberek életét. Az állam feladatai közül kettő különösen fontos. Egyrészt **lakóit meg kell védenie a külső támadásokkal szemben**. Másrészt **biztosítania kell a belső rendet**. Ezt **törvények, azaz írásba foglalt szabályok segítségével** teszi. A törvények betartásáról katonái és hivatalnokai gondoskodnak. Ők már nem vesznek részt a termelőmunkában. Ellátásukat az állam többi lakójának adója* fedezi.

A birodalom olyan nagy kiterjedésű állam, mely több népet, országot egyesít uralma alatt.

28.2. Sumer szobor

képirás jele Kr. e. 3100 körül								
magyarázata	csillag	napkorong a horizont felett	folyó	árpakalász	bikafej	tál	fej + tál	láb
ékírási jel Kr. e. 2100 körül								
ékírási jel Kr. e. 700 körül (90°-kal elforgatva)								
jelentése	isten, ég	nap, Nap(korong)	víz, mag, fiú	árpa	ökör	étel, kenyér	enni	menni, állni

29.1. Az ékírás kialakulása a képi jelek leegyszerűsödésével történt. Szerinted melyik ékírási jel hasonlít legjobban a képi ábrázoláshoz?

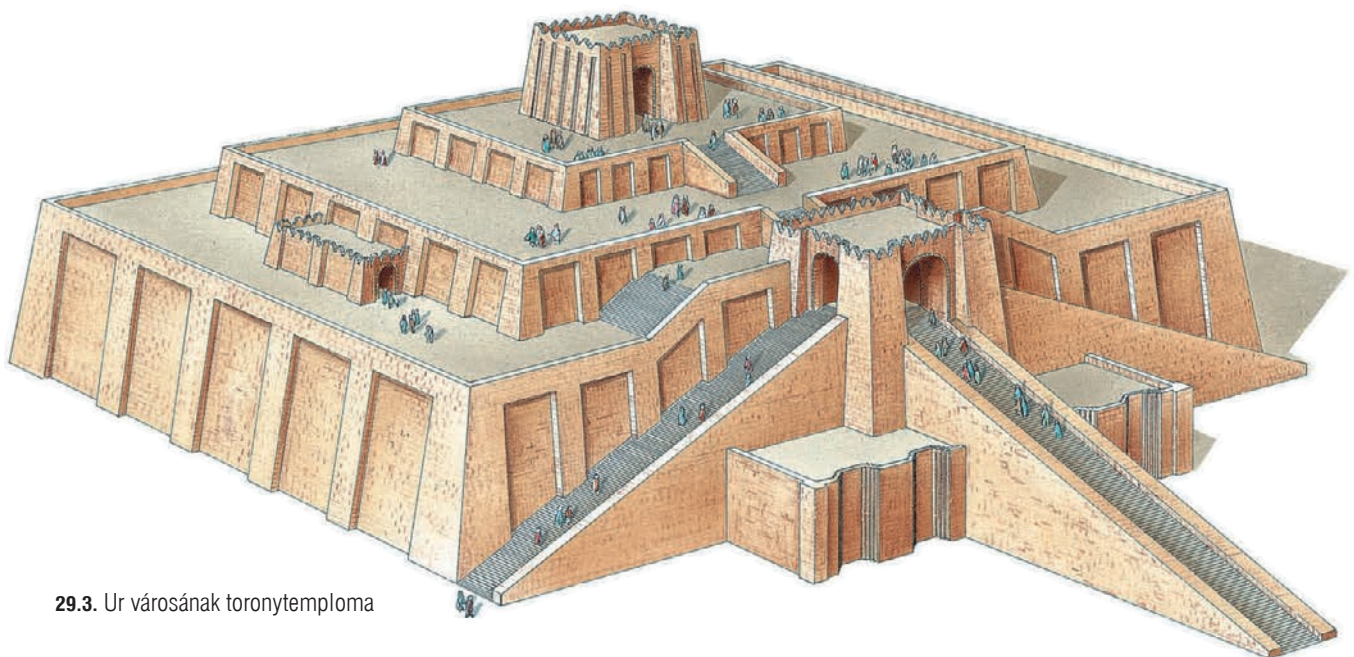
AMIRŐL AZ ÍRÁSOK BESZÉLNEK

Az öntözéses földművelés átalakította az emberek életét. Csatornákat ástak, hogy a termőföldre vezessék a folyók vizét. A csatornarendszer kiépítését és fenntartását az uralkodó szervezte meg, akinek ebben a papok segítettek. Ezért a termelőmunkát végzőknek ajándékokat kellett vinniük termékeikből számukra. A palotában és a templomokban **fel kellett jegyezni, kitől milyen és mennyi termék érkezett.** Kezdetben a dolgok képét rajzolták le, majd egyszerűsödtek az ábrázolások. **Így alakult ki az ékírás.** Eleinte egész szavakat, később szótagokat jelöltek.

A jeleket agyagtáblába karcolták. A régészeti feltárások jóvoltából ma már több ezer agyagtábla segít bepillantani a mezopotámiai életébe. Feljegyzéseket **olvashatunk** isteneikről, **királyaik uralkodásáról.** Így maradt fenn például Gilgames emléke is. Az agyagtáblák tudósítanak **a templomok életéről is,** ahol a papok körül írnokok, szolgák tevékenykedtek. Az írások beszámolnak **a társadalom többségét kitevő közrendűek,** a földművesek, kereskedők és kézművesek **életéről is.**

29.2. Ékírási dombormű Babilonból

29.3. Ur városának toronytemploma

30.1. Hammurapi kőoszlopa

BABILON

A sumerokat később más népek hódították meg. Új és új városok erősödtek meg. Ilyen volt **Babilon**, amelynek **legismertebb királya, Hammurapi** a Kr. e. 18. században uralkodott. Hódításai révén erős birodalmat hozott létre. Jelentős építkezéseket folytatott: csatornákat ásott, templomokat emeltetett.

Uralkodásának legismertebb emléke ítéletgyűjteménye, amely egy kőoszlopon maradt fenn. Ezek az ítéletek fontos adatokat őriztek meg a korabeli emberek mindennapjairól, így például a kereskedelemről és a családi viszonyokról. A bíróhoz fordulókat arra bátorította, hogy válasszák ki a lejegyzett ítéletek közül azt, amely az ő esetüknek a legjobban megfelel.

Hammurapi halála után a birodalom lehanyatlott.

MEZOPOTÁMIAI TALÁL MÁNYOK

Mezopotámia lakóinak felfedezéseit ma is alkalmazzuk. Az agyag kiégetésével **téglákat készítettek. Feltalálták az ekét és a kereket is.**

Az írás az ismeretek megőrzésének legfontosabb formája. Ez tette lehetővé, hogy a mezopotámiai csillagászat és matematika magas szintre jusson el. **Az óra percbesztását és a kör fokokra osztását ma is a mezopotámiai minta szerint használjuk.**

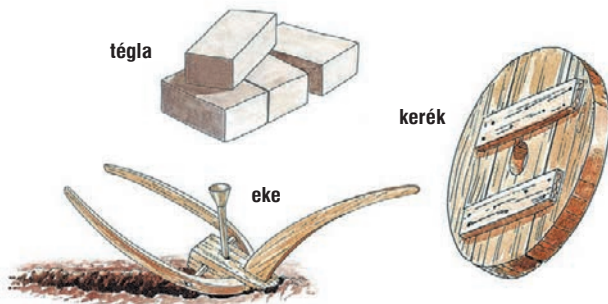
Hammurapi törvényeiből olvashattok részletet. Milyen büntetésformákat szabott ki? Ugyanazért a cselekedetért egyforma büntetés járt-e minden esetben?

„Ha szabad szabadot bevádolván gyilkosság vádját emelte ellene, de rá nem bizonyította: vádlója ölessék meg.

Ha szabad rablást követett el, ölessék meg.

Ha szabad egy szabad fiának szemét elpusztította, pusztítsák el az ő szemét is.

Ha szabad szolgájának szemét pusztította el, vagy szabad szolgájának csontját törte el: a szolga árának felét fizesse meg.”

30.2. Mezopotámiai találmányok. Még ma is használjuk őket

30.3. Babilon falait színes kerámiaacsempék borították

1. Ki volt Gilgames? Mi az, ami a mondájából valóban megtörténhetett?
2. Sorold fel, hogy melyek egy ókori város jellemzői!
3. Folytasd a megkezdett felsorolást: királyok, papok, írnokok...!
4. Képzeld el, milyen lenne az életünk, ha nem volna írás! Milyen nehézségeink adódnának ebből?
5. Fejezd be a mondatot: „Hammurapi jelentős uralkodó volt, mert...”!
6. Ókori utazóként számold be a mezopotámiai találmányokról! Meséld el, mennyire megkönnyítik ezek az ott lakók életét!

AZ ÓKORI RÓMA

Az ókor történetében kiemelkedő szerepe van a Római Birodalomnak és fővárosának, Rómának. A kis városállam rövid idő alatt az egész Földközi-tenger ura lett. A rómaiak útjai behálózták az egész birodalmat, a határoknál katonaság állomásozott. Kereskedők révén messze földre eljutott kerámiájuk, boruk, olajuk. Városaik szabályos utcahálózata, terei, középületei ma is csodálatot keltenek. Ahol megjelentek a rómaiak, ott vízvezeték, padlófűtést építettek. Emlékeik hazánk területén a Dunántúlon maradtak fenn. A későbbi korok városai sok esetben a római településekből fejlődtek ki. Az általuk beszélt latin nyelv egész Európában elterjedt, és még ma is használatos például az orvostudományban.

- Róma forgatagában sokféle foglalkozású embert látsz. Nevezd meg néhányat!
- Milyen építményeket ismersz fel a képen?
- Mennyiben hasonlít egy mai városhoz a római utca képe?
- Mit játszanak a rajzon látható római gyerekek?

19 Róma születése

- Az őskorban milyen területeken telepedtek le az emberek?
- Sorolj fel néhány szempontot, ami a hely kiválasztását befolyásolhatta!

78.1. Itália benépesülése. Keresd meg Róma városát a térképen! Hol helyezkedik el az Itáliai-félsziget a Földközi-tenger medencéjében? Olvasd le a térképről, mely népek éltek az Itáliai-félszigeten és a környező szigeteken! Kövesd végig, honnan vándoroltak be oda!

A MONDABELI VÁROSALAPÍTÁS

A monda szerint a rómaiak ősei Trójából származnak. A város pusztulása után hajón menekültek, és hosszú, kalandos utat megtéve jutottak el az Itáliai-félsziget középső vidékeire. Miután az itt élő latinokkal* szerződést kötöttek, letelepedtek, és sokáig békességben éltek.

Egyszer **egyik királyukat gonosz öccse elűzte** a trónról. Az új király **megparancsolta** szolgáinak, **hogy testvére unokáit vessék a Tiberis [tiberisz] folyóba.** Így akarta elkerülni, hogy a trónt később visszaköve-
teljék tőle.

A kosárba tett ikerfiúkat, **Romulust [romulusz] és Remust [remusz]** a megáradt Tiberis nem sodorta el, hanem partra vetette. **Egy anyafarkas mentette meg őket.** Megvédte és táplálta a gyermekeket.

A fiúkat később a környékbeli pásztorok nevelték fel. Vitéz, erős fiatalokká váltak, és **viasszaszerezték nagyapjuk trónját.**

78.2. Róma alapításának története egy kőtáblán. Nézd meg az alsó részét! Milyen eseményt ábrázol?

78.3. Az anyafarkast ábrázoló szobor ma Róma jelképe

79.1. A monda szerint a rómaiak ősei Trójából menekültek Itáliába

Mivel egyidősek voltak, nem tudták eldönteni, hogy melyikük legyen a király, és ki alapítsa meg közülük csodás megmenekülésük helyén az új várost. Felmentek tehát egy-egy dombra, ahonnan az eget kémlelték madárjóslatra várva. Remusnak hat, Romulusnak tizenkét saskeselyű jelent meg.

Így Romulus lett az új város ura, melyet róla neveztek el Rómának. A monda szerint ez a városalapítás Kr. e. 753-ban történt.

RÓMA LASSAN MEGSZÜLETIK – A KIRÁLYSÁG KORA

A valóságban Róma városának születése nem úgy történt, mint ahogy a fenti monda elmesélte. A Tiberis jó közlekedési lehetőséget biztosított. Ezt kihasználva a folyó mentén élénk kereskedelem alakult ki, például nagy mennyiségű sót szállítottak rajta. Ez elősegítette az első települések létrejöttét.

Ekkor kezdődött a római történelemben a királyság kora. A király mellett egy tanácsadó testület, a szenátus működött. Tagjai a leggazdagabb földbirtokosok voltak.

A város életének első időszakát a pásztorkodás és a földművelés jellemezte. Róma helyén kezdetben apró falvak voltak, melyek egyesülésével megszületett a város. A második időszakban tovább fejlődött a kereskedelem.

A rómaiak Kr. e. 510-ben elűzték a királyt, akit a hagyomány a „Gögös” jelzővel illetett. Így Róma köztársaság lett.

79.2. Róma a hagyomány szerint hét dombra épült. Miért volt alkalmas a terület a megtelepedésre? Olvasd le a térképről, hogy hívták Róma folyóját!

A fellegvár éber őrei

Róma szinte folyamatosan háborút vívott a szomszédos népekkel. Egyszer a gallok legyőzték a római sereget, és elfoglalták a várost. A fellegvár, a Capitolium [kapitólium] maradt csak római kézen. Egyik éjjel a gallok a meredek sziklákon másztak fel csendben, hogy meglepjék a védőket. Oly nesztelenül lopóztak föl, hogy az alvó őrcsapatok nem ébredtek föl. Nem úgy a ludak, Juno istennő szent állatai, amelyeket a Capitoliumon őriztek! Gágogásukkal felébresztették a római harcosokat, akik fegyvert ragadva visszaverték a gallokat.

A consulok

A consulokat az utcán járva is fel lehetett ismerni. Előttük ugyanis 12, vesszőnyalábot hordó kísérel haladt. Ha elhagyták a várost, a vesszőnyalábokba kettős bárdot tűztek. A fél évre rendkívüli hatalommal felruházott diktatorknak [diktátor] 24 kísérel járt.

HOGYAN KORMÁNYOZTÁK A KÖZTÁRSASÁGOT?

A köztársasággá lett városállam élén az évente választott két consul [konzul] állt. Háború idején ők voltak a hadsereg vezetői. Békében a köztársaság kormányzása volt a feladatuk.

A consulok hívták össze a szenátust és a népgyűlést, valamint gondoskodtak a határozatok végrehajtásáról. A szenátus irányította a külpolitikát és a pénzügyeket. A város polgárai a népgyűléseken dönthettek a törvényjavaslatokról.

■ Nyomozd ki, kit nevezünk ma konzulnak!

Livius [líviusz] római történetírótól idézzük a mondabeli eseményeket. A szöveg elolvasása után válaszolj a következő kérdésekre! Ki volt a Trójából menekülők vezére? Milyen embernek mutatja be a szerző Latinus [latinusz] királyt?

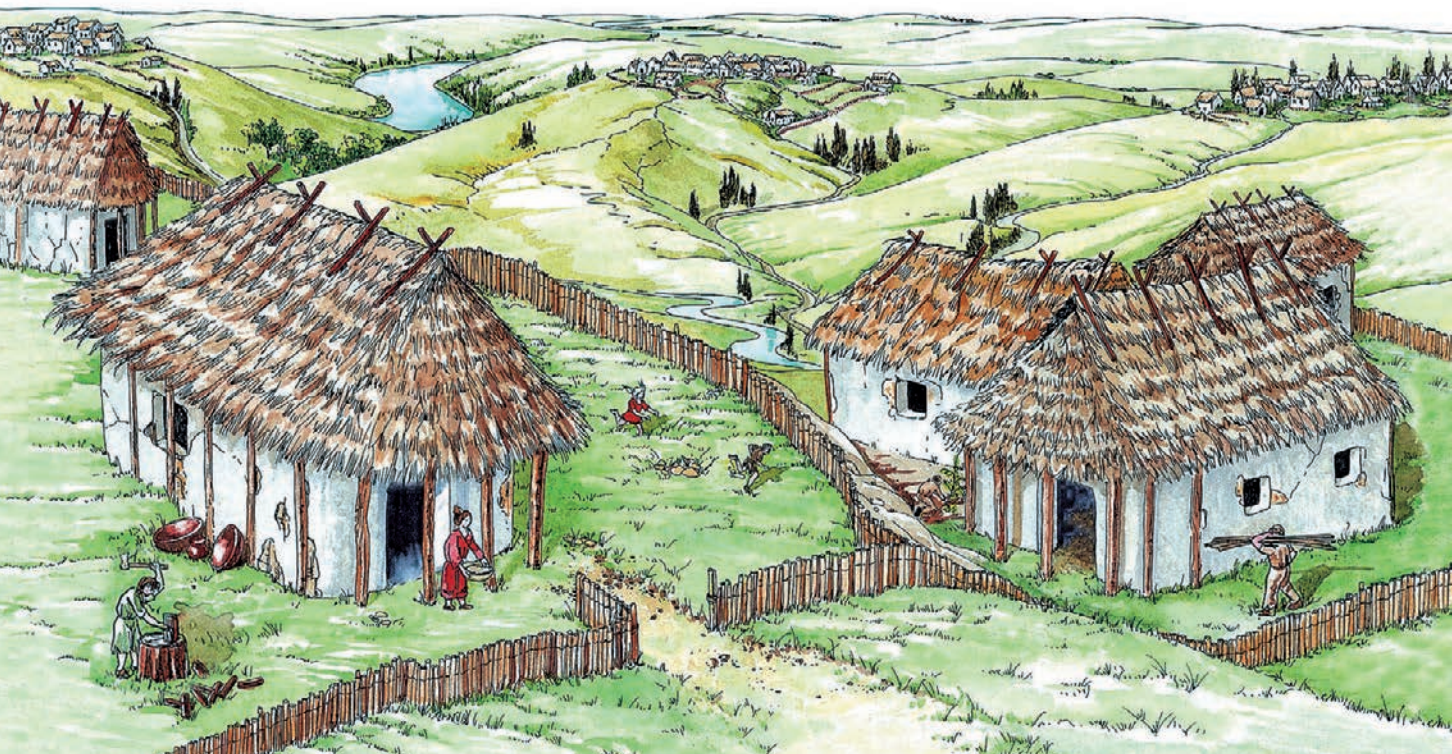
„A trójaiak, akiknek a véget nem érő bolyongások közben fegyvereiken és hajóikon kívül semmijük sem maradt, itt partra szálltak, s a környéken zsákmányolni kezdtek, erre Latinus király és a vidék akkori urai fegyvert fogva összesereglettek a városból és a szántóföldekről, hogy visszaverjék a jövevényeket. Latinus király beszélgetésre hívta az ellenség vezérét. Meghallván, hogy trójaiak, vezérik Aeneas [éneász], és hogy hazájukból menekülve lakóhelyet és város alapítására alkalmas földet keresnek, elámult a nép és a férfiú kiválóságán, s kezét nyújtotta. Latinus vendégül látta Aeneast, feleségül adván leányát hozzá.”

80.1. Aeneas kimentti apját és fiát az égő Trójából (római szobor)

1. Meséld el Róma megalapításának mondáját!
2. Magyarázd meg, minek köszönhette a korai Róma a fejlődését!
3. Sorold fel a legfontosabb köztársasági tisztségeket és intézményeket!
4. Játsszátok el a latinok és a monda szerint Trójából elmenekült római ősök szövetségekötését! (Segít a fenti forrásrészlet.)

80.2. Ilyen lehetett Róma a városlapítás korában

A KÖZÉP- KORI EURÓPA

A középkor története mintegy ezer évet ölel. Ez alatt az idő alatt számtalan arcát láthatja az, aki a múltat szeretné felfedezni. Sok minden megőrződött az ókorból, de számos új dolog is megjelent.

A csatamezőkön lovagok harcoltak. Európa kereszténnyé lett.

Az egyház vált a műveltség legfőbb hordozójává, szerzetesek másolták a kézzel írt könyveket.

Ugyanakkor Európa határain egy új vallás hódító hívei tűntek fel.

A mezőgazdasági termelést a falvakban új módon folytatták.

Kialakultak a középkori városok, amelyek az ipar és a kereskedelem központjai lettek.

- A középkori város lakói sokféle foglalkozást űztek. Sorolj fel néhányat a képről!
- Melyik épület mellett jött létre a város főtere?
- Keresd meg a képen a patkolókovács műhelyét és a Zöld Sárkány fogadót!
- A városi ember kellemes időtöltéseket is találhatott magának. Keresd néhányat!

29 A népesség a középkorban

- Milyen eseményhez kapcsoljuk az ókor kezdetét, illetve végét?
- Magyarázd meg, hogy mi segítette elő a népesség növekedését az őskorban!

114.1. Időlépcső a középkor időhatáraitól. Egy lépcsőfok körülbelül 200 évet jelöl

114

A KÖZÉPKOR IDŐHATÁRAI

Az ókort követő történelmi korszak a középkor. Középkornak nevezzük azt a körülbelül ezer évet, amely **a Nyugatrómai Birodalom bukásával, 476-tal kezdődik, és Amerika felfedezésével, 1492-vel ér véget.**

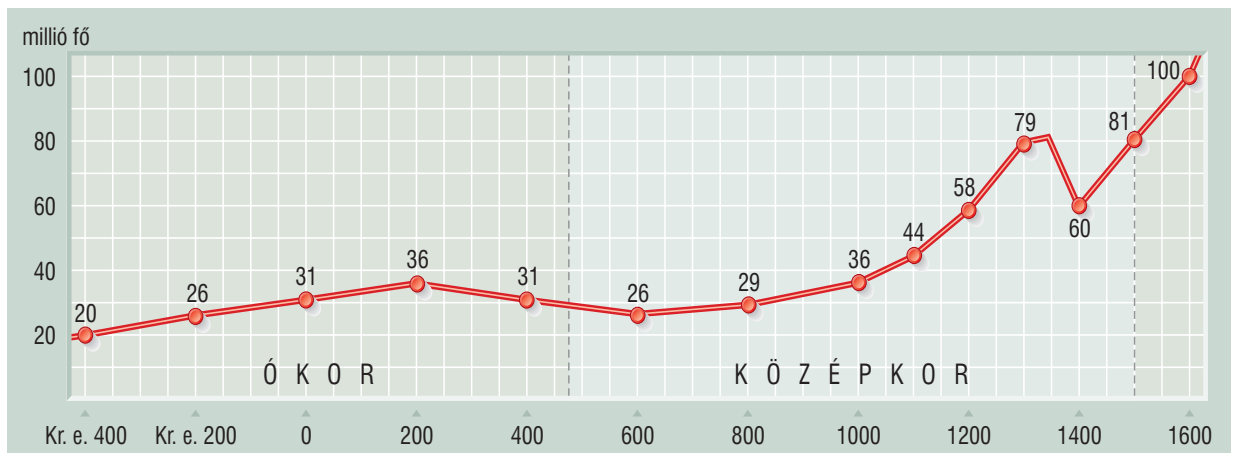
EURÓPA ÉS LAKÓI

A középkori Európa népességéről nincsenek pontos adataink. Ekkor ugyanis még nem tartottak népszámlálásokat.

Honnan gondolhatjuk mégis, hogy mekkora lehetett a lakosság? Az uralkodónak tudnia kellett, hogy hány család fizet adót, a birtokosnak pedig azt, hogy mennyi földje van, és azon hányan élnek. A városlakókat is számon tartották. Ezekből **az adatokból következtetünk** egy-egy királyság, illetve **Európa népességére.** Persze nagy a bizonytalanság. Csak feltételezhetjük, hogy egy családban hányan éltek, hogy mekkora lehetett az emberek átlagos élettartama, és hogy mennyivel nőtt évente a lakosság száma.

A népesség száma folyamatosan változott. Ennek több oka is lehetett. **Ha több élelmiszert termeltek meg, akkor nőhetett a lakosság száma.** A mezőgazdasági termelés úgy fejlődhetett, hogy új eszközök jelentek meg, vagy bővült a megművelt földterület. A kedvező időjárás is elősegíthette, hogy nagyobb legyen a termés. **Ha az egészségügyi viszonyok javultak, akkor is gyarapodhatott a népesség.**

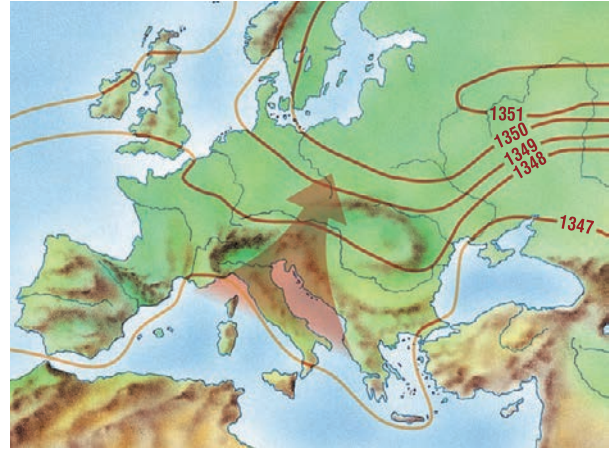
A népesség fogyását leginkább három dolog okozhatta: a háborúk, a járványok és az éhínség.

114.2. Az európai népesség alakulása Kr. e. 400-tól Kr. u. 1700-ig (becsült adatok). Olvasd le a grafikonról, hogy melyik időszakban csökkent jelentősen a lakosság száma!

115.1. Az 1348-ban kitört nagy pestisjárvány áldozatainak temetése egy korabeli kódex képen

115.2. A pestis terjedése Európában a nagy pestisjárvány során. A vonalak a fertőzés terjedésének határát jelzik évről évre

A középkorban mindhárom rendszeresen szedte áldozatait. Gyakran egyszerre pusztítottak a háborúk és a nyomukban járó fertőző betegségek, főképpen a pestis. A rossz termésű évek után a betegségek is könnyebben támadták meg az éhezéstől legyengült szervezetet.

„A FEKETE HALÁL”

A középkorban rejtélyes betegség jelent meg Európában: a pestis. A járvány több alkalommal is pusztított a földrészén. Futótűzként terjedt szét, akik megkapták, azok közül kevesen éltek túl. A pestis külső jele az volt, hogy a megfertőződött embereken fekete duzzanatok alakultak ki. Innen ered a betegség „fekete halál” elnevezése is.

A pestis gyógymódját nem ismerték, a járvány terjedése ellen elzárkózással igyekeztek védekezni. Az egészségesek lehetőleg nem mozdultak ki otthonaikból. Amelyik házban pedig az örök beteget találtak, azt lakattal lezárták 40 napra összes lakójával együtt.

A rejtélyes pestis

A legnagyobb pestisjárvány 1348-tól söpört végig Európán. A betegséget genovai [dzsenova] hajósok hurcolták be Itáliába. A járvány onnan terjedt át más országokra.

A pestisbaktériumokat főként a patkányok bolhái terjesztették. Ezt azonban a kor emberei nem tudták, ezért más okokat kerestek. Megvádolták például az idegeket, hogy megfertőzik a kuktakat.

Az alábbi forrás az 1032-es éhínségről szól. Figyeld meg, milyen okokra vezeti vissza a szerző az éhínséget! Hogyan próbáltak az emberek segíteni magukon?

„A következő időben az egész földkerekségen éhínség támadt, és csaknem az egész emberi nemzetség pusztulásával fenyegetett. Ugyanis az időjárás annyira viharossá vált, hogy sem vetésre, sem aratásra nem volt alkalmas idő, főként a felhőszakadások miatt. Az elemek egymás közt szinte azon versengtek, hogy az emberi gonoszság elnyerje büntetését: az állandó esőzés miatt a föld annyira sáros lett, hogy három év folyamán egyetlen mag befojadására alkalmas barázdát sem lehetett találni. Aratás idején viszont a gaz a szántóföldek egész felületét ellepte. Ezenközben, miután a vadállatokat és szárnyasokat is mind megették az emberek, a kegyetlen éhségtől hajtva mindenféle dögöt megettek. Voltak, akik, hogy a halált elkerüljék, erdei gyökereket és vízínövényeket rágtak, de hasztalanul, mert az Isten bosszuló haragját csak akkor lehet elkerülni, ha ő is akarja.”

1. Mely eseményekhez kötik a középkor elejét és végét?
2. Honnan tudunk következtetni a középkori népesség nagyságára? Miért nem pontosak az adatok?
3. Sorold fel, hogy milyen okai lehettek a népesség növekedésének és fogyásának a középkorban!
4. Képzeld el, hogy a középkorban élsz, és túlélted a nagy pestisjárványt. Mesélj a járványról az unokáidnak!

Tartalom

Hogyan tanuljuk a történelmet?	5
1. A történelem forrásai	6
A víz alatti és a kísérleti régészet (Olvasmány)	9

AZ ÓSKORI EMBER

Az ember születése (Olvasmány)	12
2. Az őskőkori ember mindennapjai	15
A barlangfestmények (Olvasmány)	17
3. Az újkőkori változások	18
4. Mesterek és művészek	21
5. Időmérés és időszámítás	24

AZ ÓKORI KELET

6. Mezopotámia	28
7. Egyiptom, a Nílus ajándéka	31
8. A piramisok népe és isteneik	34
A Perzsa Birodalom (Olvasmány)	38
9. Az Ószövetség népe és Fönícia	39
10. Az ókori India és Kína	42
Összefoglalás	45

AZ ÓKORI HELLÁSZ

11. A görög történelem hajnalán	48
A görög istenek (Olvasmány)	52
12. A trójai háború	53
13. Az ókori olimpiák	56
14. A görög városállamok. Athén és Spárta	59
15. A görög–perzsa háborúk	62
16. Athén fénykora és bukása	65
17. A világhódító Nagy Sándor	67
Az ókori világ csodái (Olvasmány)	70
18. A család és a gyermek az ókori görögöknél	72
A görög lakóház (Olvasmány)	74
Összefoglalás	75

AZ ÓKORI RÓMA

19. Róma születése	78
20. A hódító Róma	81
21. Köztársaságból egyeduralom	84
22. A császárság kora	87
23. Városnézés az ókori Rómában	90
Ünnepek és istenek (Olvasmány)	94
24. Oktatás és kultúra az ókori Rómában	95
A Vezúv kincsei (Olvasmány)	97
25. Rómaiak hazánk területén	98

Tartalom

26. A kereszténység születése	101
27. A kereszténység és a birodalom	104
Pannónia keresztény emlékei (Olvasmány)	106
28. A császárság válsága és a Római Birodalom bukása	107
Vízvezetékek, katonai táborok (Olvasmány)	110
Összefoglalás	111

A KÖZÉPKORI EURÓPA

29. A népesség a középkorban	114
30. Mi maradt a Római Birodalomból?	116
A vikingek (Olvasmány)	118
31. Vallás és birodalom: az iszlám	119
32. Nagy Károly udvarában	122
33. A várak urai	125
Lovagvárak és lovagias lovagok (Olvasmány)	128
34. A falvak és lakóik	130
35. A városok és lakóik	133
Hétköznapiak és ünnepek (Olvasmány)	136
36. „Imádkozzál és dolgozzál”	138
Ismeretszerzés a középkorban (Olvasmány)	141
37. A középkor öröksége	142
Összefoglalás	145

A MAGYAR TÖRTÉNELEM KEZDETEI ÉS AZ ÁRPÁDOK KORA

38. A magyarok történetének kezdetei	148
39. A magyar nép vándorlása	151
Népek átutazóban (Olvasmány)	154
40. A honfoglalás	156
Miről beszélnek a sírok? (Olvasmány)	159
41. Megtelepedés és kalandozások	160
42. Az államalapítás	162
43. Szent István örökében	165
44. A változások kora	168
Koronázási jelvényeink (Olvasmány)	172
45. IV. Béla és a tatárveszély	174
46. A tatárjárás és az újjáépítés	176
Királynék és királynéok (Olvasmány)	179
47. Árpád-kori emlékeink	181
„Az egynyelvű és erkölcsű ország gyenge és törékeny” (Olvasmány)	184
Összefoglalás	185
Függelék	186
Kislexikon	189
Képjegyzék	192

